

РОЗДІЛ II. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.42:636.08

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2019-2-02>

Сучасний стан правового регулювання органічного тваринництва в Україні: актуальні проблеми

Бондар О. Г., Луц Д. М.

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
bondar.znu@gmail.com, dimaluts89@gmail.com*

Ключові слова:

*органічне виробництво,
органічне тваринництво,
продукція тваринного
походження, племінна справа,
державна підтримка,
регіональна програма розвитку.*

Надійшло до редколегії:

05.09.2019

Прийнято до друку: 18.10.2019

У статті досліджено актуальні проблеми формування інституту правового регулювання органічного тваринництва. Встановлено, що наявна нормативно-правова база, яка регулює відносини у зазначеній сфері, потребує вдосконалення, насамперед, у контексті євроінтеграційних процесів. На підставі аналізу законодавчого визначення поняття «органічне тваринництво» запропоновано доповнити його прив'язкою до селекційної роботи. Зроблено висновок про необхідність узгодження нормативних положень, з одного боку, у сфері племінної справи у тваринництві, а з іншого боку, щодо органічного тваринництва. Окреслено проблеми щодо нормативного забезпечення державної підтримки, зокрема фінансової, галузі органічного тваринництва, а також сформульовано певні пропозиції щодо їх вирішення. Досліджено зміст окремих регіональних програм підтримки аграрного сектору економіки, визначено їх роль та потенціал в організаційно-правовому механізмі підтримки органічного тваринництва на відповідних територіях.

The current state of legal regulation of organic animal breeding in Ukraine: actual problems

Bondar O. G., Luts D. M.

*Zaporizhzhya national university, str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhya, Ukraine
bondar.znu@gmail.com, dimaluts89@gmail.com*

Key words:

*organic production, organic
livestock breeding, legal regulation
of organic livestock breeding,
products of the animal origin,
pedigree business, state support,
regional development program.*

Actual problems of formation of institute of legal regulation of organic livestock breeding are investigated. It is established that the existing legal framework regulating relations in this area needs improvement, especially in the context of European integration processes.

It is concluded that today there is a question of ensuring consumption of not only quality and safe products, but also organic products of animal origin.

One of the vectors determined by the Ukraine 2020 Sustainable Development Strategy is the safety vector, which, among other things, emphasizes the need to ensure a safe environment and access to quality drinking water, safe food and manufactured goods. It is determined that the implementation of this vector should cover the area of production and circulation of organic agricultural products, a significant part of which is products of animal origin.

Based on the analysis of the definition of “organic livestock breeding”, enshrined in the Law of Ukraine “On basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products”, it is concluded that it is quite blurred, as it includes the categories “products needed for breeding animals” and “obtained products of animal origin”. There seems to be a gap in the proposed definition, which is not mentioning of the breeding work that is necessary for bringing in new breeds of animals that are more suitable for organic livestock. On this basis, the following definition is proposed: “Organic livestock is an organic production related to the keeping, raising and breeding of farm animals (including poultry and insects) that meet the statutory requirements aimed at obtaining organic production”.

In order to improve the legal regulation of organic livestock breeding, it is proposed to complete Art. 6 of the Law of Ukraine “On pedigree business in livestock breeding” with a separate item that would stipulate the need to raise pedigree animals for further use in the field of organic livestock breeding. In order to establish breeding work that will be aimed at raising of new breeds that will be suitable for organic animal husbandry, there is a need to harmonize the provisions of legislative and regulatory normative acts, on the one hand, in the field of livestock breeding business, on the other – in the field of organic animal breeding.

The problems of normative foundation of state assistance, financial in particular, sphere of organic livestock breeding are outlined and some proposals for their solution are formulated.

The content of individual regional programs to support the agricultural sector of the economy is investigated and their role and potential in the organizational and legal mechanism of support of organic livestock breeding in the respective territories is determined.

Як засвідчує досвід провідних зарубіжних країн, щороку відбувається стабільний приріст у постачанні на світові ринки органічної сільськогосподарської продукції. Якщо у 1999 р. такої продукції було реалізовано на 15,2 млрд. доларів США, то у 2017 р. – на 97 млрд. [1]. Розвиток органічного виробництва є вельми актуальним сьогодні з огляду на низку очевидних екологічних, економічних та соціальних переваг, що

притаманні цій сфері діяльності. Серед завдань, поставлених Концепцією Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., передбачається, окрім іншого, сприяння створенню нових потужностей із виробництва й глибокої переробки сільськогосподарської продукції та модернізації наявних, зокрема, у сфері виробництва органічної продукції, розширення площі виробництва

органічної продукції та сировини, що свідчить про наміри покращити наявну ситуацію у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції [2].

Повністю вищевикладене стосується галузі органічного тваринництва. Протягом останніх років в Україні окреслилась позитивна динаміка в цій сфері, проте наявна нормативно-правова база потребує вдосконалення, насамперед у контексті євроінтеграційних процесів.

Метою статті є дослідження сучасного стану правового регулювання органічного тваринництва в Україні та формулювання на цій основі рекомендацій щодо вдосконалення нормативного забезпечення розвитку вказаної галузі.

У вітчизняній правовій науці спостерігається певний брак праць, які би приділяли увагу досліджуваній тематиці, водночас наявні суттєві напрацювання таких учених, як А.П. Гетьман, В.Ю. Уркевич, М.В. Шульга, В.В. Носік, В.М. Єрмоленко, А.С. Овчаренко, Т.К. Оверковська, Т.М. Магомедова. На окрему увагу заслуговує стаття Т.В. Курман «Проблеми законодавчого забезпечення виробництва органічної продукції тваринництва», а також монографія «Органічне сільське господарство: еколого-економічні імперативи розвитку» (Київ, 2015 р.).

Відповідно до ст. 50 Конституції України кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [3]. Частина 3 ст. 42 Основного Закону покладає на державу обов'язок захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю й безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт [3].

Вимоги щодо безпечності харчових продуктів закладені у Законі України від 23 грудня 1997 р. (в редакції від 22 липня 2014 р.) «Про основні принципи та вимоги

до безпечності та якості харчових продуктів», який регулює відносини між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів, а також визначає порядок забезпечення безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, що виробляються, перебувають в обігу, ввозяться (пересилаються) на митну територію України та/або вивозяться (пересилаються) з неї [4].

Відповідно до ст. 1 цього Закону безпечний харчовий продукт – це харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним до споживання [4]. Одним із видів харчової продукції є продукція тваринного походження, до якої цією ж статтею віднесено молоко, м'ясо, рибу, молюсків та ракоподібних, зокрема свіжих, охолоджених або заморожених, яйця, мед, їх похідні та інші продукти, виготовлені з частин тварин, окремих їх органів та/або тканин, призначені для споживання людиною [4].

Проте в реаліях сьогодення постає питання про споживання не просто якісної продукції, а органічної продукції тваринного походження. Як слушно зазначає А.С. Овчаренко, «із трансформацією споживчих уподобань, активним використанням альтернативних методів сільського господарства, екологізацією міжнародної торгівлі тощо виникає необхідність підтримки розвитку органічного фермерства» [5, с. 42]. Аналізуючи правові ознаки органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, Т.К. Оверковська наголошує на тому, що, згідно з різними експертними оцінками, найближчим часом частка екологічно чистої продукції у світовому продовольчому балансі сягне 14–30%. До 2020 р., як пише вчена, екологічні продукти харчування займуть четверту частину світового екологічного ринку [6, с. 94].

Говорячи про відповідні перспективи в нашій державі, акцентуємо

увагу на тому, що одним із векторів руху, передбачених Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, є вектор безпеки, який, окрім іншого, акцентує увагу на необхідності забезпечення безпечного стану довкілля й доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів [7]. Цілком логічно, що реалізація цього вектору має охоплювати сферу виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції, значну частку якої складає продукція тваринного походження.

Варто зазначити, що довгий час у вітчизняному законодавстві була відсутня дефініція «органічне тваринництво». Ця прогалина була усунута з прийняттям Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 р., який вступив в дію 2 серпня поточного року (далі – Закон про органічне виробництво). У ньому визначено, що органічне тваринництво – це органічне виробництво, пов'язане з утриманням, розведенням (виробництвом) сільськогосподарських тварин (зокрема, птиці та комах) та продукції для отримання продукції тваринного походження [8]. Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 р. [9] встановлено, що до сільськогосподарських слід відносити тварин, що утримуються та розводяться людиною для отримання продуктів і сировини тваринного походження. Ми поділяємо точку зору Д.Є. Захарова про те, що сільськогосподарських тварин можна виділити як різновид домашніх тварин, що утримуються та розводяться людиною задля задоволення різноманітних потреб, зокрема харчування, виготовлення одягу, медичних препаратів, використання як тяглової сили, транспортних засобів [10, с. 17].

Також Закон про органічне виробництво встановлює, що органічні тварини – це тварини (зокрема, птиця та комахи), вирощені в результаті органічного тваринництва.

Аналіз визначення «органічне тваринництво», на нашу думку, дає підстави констатувати, що воно є досить розмитим, оскільки включає категорії «продукція, необхідна для вирощування тварин» та «отримана продукція тваринного походження». Окрім цього, вбачається, що прогалиною запропонованої дефініції є відсутність згадки про селекційну роботу, необхідну для виведення нових порід тварин, які будуть придатними для органічного тваринництва та, зрештою, даватимуть кращу та більш безпечну продукцію.

З урахуванням наведеного пропонуємо таке визначення: органічне тваринництво – це органічне виробництво, пов'язане з утриманням, розведенням та виведенням порід сільськогосподарських тварин (зокрема, птиці та комах), які відповідають встановленим вимогам, задля отримання органічної продукції.

Стаття 19 Закону про органічне виробництво унормовує вимоги для органічного тваринництва шляхом їх поділу на відповідні групи, які включають вимоги щодо походження тварин, методів утримання, розведення, годування, профілактики хворіб та ветеринарного лікування, прибирання та дезінфекції. Аналізуючи цю статтю, Т.В. Курман зосереджує увагу на відсутності такої важливої групи вимог для органічного тваринництва, як вимоги щодо пасовищ. Це, на її думку, є прогалиною Закону, адже «від якісного стану пасовищ, зон їх розміщення, наявності доступу до водних джерел, їх стану та інших чинників залежить те, чи можна отриману продукцію тваринництва вважати органічною» [11, с. 155]. Поділяючи цю точку зору, вважаємо, що ці вимоги мають бути включені до п. 4 ст. 19 вказаного Закону, що встановлює вимоги щодо

годування тварин, але шляхом використання поняття «земельні ділянки для вирощування кормів для худоби», про що йдеться, зокрема, у працях Т.М. Магомедової [12, с. 131].

Як вже зазначалося вище, значну роль під час ведення органічного тваринництва має відігравати селекційна робота, що має спрямовуватися на виведення нових порід, які максимально відповідатимуть встановленим вимогам задля отримання органічної продукції. Вимоги щодо розведення органічних тварин встановлені у ч. 3 ст. 19 Закону про органічне виробництво, а саме репродукція тварин має відбуватися природним шляхом, проте дозволяється штучне запліднення; забороняється застосування гормонів під час репродукції; забороняється застосування клонування та трансплантація ембріону; відбувається вибір відповідних порід, адаптованих до умов місцевості вирощування тварин, життєздатних та стійких до хворіб для попередження страждань тварин та необхідності хірургічного втручання [8].

Наведені законодавчі положення встановлюють загальні підвалини, які розвиваються у Детальних правилах виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 241 [12]. У цьому нормативному документі закріплено, що під час вибору порід тварин для виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження перевага віддається місцевим породам, враховується їх стійкість до специфічних хворіб або проблем зі здоров'ям, а саме синдрому стресу свиней, синдрому PSE, раптової смерті, мимовільного абортів і складних пологів, які потребують кесаревого розтину [13].

Вбачається, що у сфері органічного тваринництва пріоритет має віддаватися племінним тваринам, під якими, відповідно до Закону України «Про племінну справу у тваринництві» від 15

грудня 1993 р. (в редакції від 21 грудня 1999 р.), розуміються чистопородні або одержані за затвердженою програмою породного вдосконалення тварини, що зареєстровані в державних книгах племінних тварин, мають племінну (генетичну) цінність і можуть використовуватися в селекційному процесі відповідно до програм селекції [14]. Задля вдосконалення правового регулювання органічного тваринництва, на нашу думку, необхідно доповнити ст. 6 вказаного Закону, де зафіксовані завдання племінної справи у тваринництві, пунктом, який би закріплював необхідність вирощування племінних тварин для подальшого використання в галузі органічного тваринництва.

Очевидно, що держава має вживати заходів щодо підтримки розвитку органічного тваринництва. Як слушно йдеться в монографії «Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України» (Харків, 2013 р.), до організаційно-правової функції Міністерства аграрної політики та продовольства України, окрім іншого, належить «запровадження системи ведення органічного сільського господарства, організації впровадження екологічно безпечних для людини і довкілля методів та заходів щодо захисту рослин» [15, с. 76–77]. Х.А. Григор'єва розглядає розвиток органічного сільськогосподарського виробництва як один із невід'ємних елементів правового забезпечення державної підтримки екологізації сільськогосподарської діяльності [16, с. 466]. Ці тези, окрім іншого, є одним із цілої низки аргументів щодо позиції про недоцільність рішення стосовно ліквідації Мінагрополітики й передачі його функцій та повноважень до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Отже, загальні засади такого протекціонізму закладені у ст. 8 Закону про органічне виробництво, відповідно до якої «державна підтримка може надаватися операторам у рамках

загальнодержавних та регіональних програм за рахунок і в межах видатків за бюджетними програмами, спрямованими на підтримку розвитку сільськогосподарських товаровиробників» [8]. Проте слід звернути увагу на той факт, що підтримка з державного бюджету може виділятися лише на ті заходи, вжиття яких передбачено Кабінетом Міністрів України. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)» від 7 лютого 2018 р. № 107 встановлено вичерпний перелік напрямів, за якими можуть спрямовуватися бюджетні кошти [17]. 27 березня поточного року Уряд України видав Розпорядження «Про розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою 2801540 «Державна підтримка тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)» на 2019 р.» № 196-р [18]. Одним із напрямів використання коштів, згідно з цим документом, є часткове відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин, а саме телиць, нетелей, корів молочного, молочно-м'ясного та м'ясного напрямів продуктивності, свинок та кнурців, вівцематок, баранів, ярок і сперми бугаїв, ембріонів великої рогатої худоби, які мають племінну (генетичну) цінність. Водночас згадки про органічне тваринництво немає. Однак органічне тваринництво не може розвиватися без відтворення племінних тварин, тому вважаємо, що задля стимулювання розвитку відповідної галузі необхідно додати до Постанови Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 107 комплекс заходів з підтримки органічного тваринництва.

Задля всебічного розгляду порушеної проблематики потребує дослідження наявність відповідних регіональних програм. Одразу варто окреслити, що регіональні програми доцільно поділити на дві групи, а саме загального та галузевого спрямування.

До програм загального спрямування варто віднести комплексні програми агропромислового розвитку відповідних територій. Вивчивши такі програми, ми дійшли висновку про відсутність у їх більшості положень про галузь органічного тваринництва. Проте в деяких програмах йдеться про необхідність розвитку напряму виробництва органічної сільськогосподарської продукції. До таких належить, наприклад, Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2016–2021 рр. [19]. Деякі програми передбачають необхідність розроблення заходів щодо мотивації у сільськогосподарських товаровиробників до розвитку трудомістких галузей, зокрема овочівництва, хмелярства, льонарства, тваринництва, органічного виробництва (Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2016–2020 рр. [20], Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу та сільських територій Івано-Франківської області на 2016–2020 рр. [21]).

До галузевих регіональних програм варто віднести ті, в яких йдеться про окремо взяті галузі. Згідно з наявною інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України нині діють такі Регіональні програми щодо підтримки галузі тваринництва, як Програма розвитку та підтримки тваринництва, птахівництва і бджільництва у Закарпатській області на 2016–2020 рр., Регіональна програма розвитку галузі вівчарства в сільськогосподарських підприємствах Запорізької області на 2015–2019 рр., Програма розвитку галузі молочного

скотарства у Черкаській області на 2010–2020 рр., Програма розвитку галузі свинарства у Черкаській області на 2010–2020 рр. [22].

Показовою є Програма фінансової підтримки органічного виробництва в Чернігівській області на 2015–2020 рр., затверджена Рішенням Чернігівської обласної ради від 29 квітня 2015 р. Ця програма спрямована на вирішення таких завдань, як охорона здоров'я тварин шляхом заохочення природного імунного захисту тварин, відбору відповідних порід; врахування під час вибору порід ступеня адаптації тварин до місцевих умов, їх життєздатності та стійкості до хворіб; виробництво продукції органічного тваринництва з тварин, що були вирощені в органічних господарствах від самого народження впродовж усього життя; годування тварин органічними кормами; виключення використання штучно виведених поліплоїдних тварин [23].

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що в наявних нормативно-правових актах щодо органічного

виробництва наявні суттєві лакуни щодо спеціального регулювання відносин у сфері органічного тваринництва. Суттєвим кроком уперед стало законодавче визначення поняття «органічне тваринництво», яке, однак, потребує коригування. Безперечним є факт необхідності проведення селекційної роботи, яка буде спрямовуватися на виведення нових порід, які будуть придатними для органічного тваринництва. У цьому контексті слід налагодити на конструктивному зв'язку між Законом України «Про племінну справу у тваринництві» та підзаконними нормативно-правовими актами, що стосуються органічного тваринництва. Значна прогалина існує також у площині державної підтримки сфери органічного тваринництва. Наявні напрями можливого використання коштів із державного бюджету не дають можливості спрямовувати гроші на підтримку органічного тваринництва. Аналогічна проблема існує щодо прийняття відповідних програм на регіональному рівні.

Література

1. Світова органічна статистика 2019. URL : http://organicinfo.ua/statystyka_2018.html (дата звернення : 07.10.2019).
2. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248907971> (дата звернення : 07.10.2019).
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення : 07.10.2019).
4. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр> (дата звернення : 07.10.2019).
5. Овчаренко А. С. Міжнародні та регіональні програми підтримки та популяризації органічного виробництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка*. 2017. Вип. 28. С. 42–46.
6. Оверковська Т. К. Правові ознаки органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 94–98.
7. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення : 07.10.2019).

8. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII. URL : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2496-viii> (дата звернення : 07.10.2019).
9. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 р. № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230.
10. Захаров Д. Е. Животные как объекты гражданских прав : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Екатеринбург, 2010. 207 с.
11. Курман Т. В. Проблеми законодавчого забезпечення виробництва органічної продукції тваринництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 153–157.
12. Воробйова (Магомедова) Т. М. Поняття земельних ділянок для вирощування кормів для худоби та їхнє місце в складі земель України. *Право і суспільство*. 2018. № 5. Ч. 1. С. 126–131.
13. Про затвердження Детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 241. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2016-p> (дата звернення : 07.10.2019).
14. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3691-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12> (дата звернення : 07.10.2019).
15. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України / за ред. В. Ю. Уркевича, М.В. Шульги. Харків, 2013. 326 с.
16. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України : проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон : Гельветика, 2019. 596 с.
17. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва) : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 107. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/107-2018-p> (дата звернення : 07.10.2019).
18. Про розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою 2801540 «Державна підтримка тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)» на 2019 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 196-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2019-p> (дата звернення : 07.10.2019).
19. Про Комплексну програму розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2016–2021 рр. : Рішення Волинської обласної ради від 10 березня 2016 р. № 3/23. URL : <http://agrovoly.gov.ua/article/kompleksna-programa-rozvytku-agropromyslovogo-kompleksu-volynskoyi-oblasti-na-2016-2021-roky> (дата звернення : 07.10.2019).
20. Про Програму розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2016–2020 рр. : Рішення Житомирської обласної ради від 7 березня 2018 р. № 938. URL : <https://zt.gov.ua/index.php/ofitsijni-dokumenty/normativni-dokumenty/rishennya-oblasnoji-radi/11638-№-938-pro-programu-rozvytku-agropromyslovogo-kompleksu-zhitomirskoyi-oblasti-na-2016-2020-roki.html> (дата звернення : 07.10.2019).
21. Про Комплексну програму розвитку агропромислового комплексу та сільських територій Івано-Франківської області на 2016–2020 рр. : Рішення Івано-Франківської

обласної ради від 16 жовтня 2015 р. № 1830-39/2015. URL : http://www.if.gov.ua/files/uploads/КОМПЛЕКСНА%20ПРОГРАМА_-фін.pdf (дата звернення : 07.10.2019).

22. Регіональні програми розвитку агропромислового комплексу / Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL : <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/programi-rozvitku-apk/regionalni-programi-rozvitku-agropromislovogo-kompleksu> (дата звернення : 07.10.2019).
23. Про програму фінансової підтримки органічного виробництва в Чернігівській області на 2015–2020 рр. : Рішення Чернігівської обласної ради від 29 квітня 2015 р. URL : <https://chor.gov.ua/normativni-dokumenty/rishennya/item/2803-pro-programufinansovoi-pidtrymky-orhanichnoho-vyrobnytstva-v-cher> (дата звернення : 07.10.2019).

References

1. “World Organic Statistics 2019”, available at : http://organicinfo.ua/statystyka_2018.html (accessed : 07.10.2019).
2. “On approval of the Concept of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector of the Economy for the Period up to 2020” : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 30, 2015, no. 1437-p, available at : <https://www.kmu.gov.ua/en/npas/248907971> (accessed 07/10/2019).
3. “Constitution of Ukraine” : Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-BP, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (accessed : 07.10.2019).
4. “On basic principles and requirements for food safety and quality” : Law of Ukraine of December 23, 1997 № 771/97-BP, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-vr> (accessed : 07.10.2019).
5. Ovcharenko, A. S., (2017), “International and regional programs of support and promotion of organic production”, *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. : Ekonomika*, no. 28, pp. 42–46.
6. Overkovska, T. K., (2017), “Legal signs of organic production of agricultural products in Ukraine”, *Pidpriumnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 11, pp. 94–98.
7. “On the Strategy of Sustainable Development “Ukraine – 2020” : Presidential Decree №. 5/2015 of 12.01.2015, available at : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (accessed : 07.10.2019).
8. “On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products” : Law of Ukraine of 10.07.2018 № 2496-VIII, available at : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2496-viii> (accessed 07.10.2019).
9. “On the Protection of Animals from Cruelty” : Law of Ukraine of 21.02.2006 №. 3447-IV. *Journal of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2006, no. 27, art. 230.
10. Zakharov, D. Ye. (2010), “Animals as objects of civil rights”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, Ekaterinburg, Russia.
11. Kurman T. V., (2018), “Problems of legislative support for the production of organic livestock products”. *Pidpriumnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 12, pp. 153–157.
12. Vorobyova (Magomedova), T. M., (2018) “The concept of land plots for growing livestock feeds and their place in the land of Ukraine”, *Pravo i suspilstvo*, no. 5, vol. 1, pp. 126–131.
13. “On approval of detailed rules for the production of organic products (raw materials) of

- animal origin” : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 24.03.2016 No. 241, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2016-n> (date of access : 07.10.2019).
14. “On breeding business in animal husbandry” : Law of Ukraine of December 15, 1993 №. 3691-XII, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12> (accessed : 07.10.2019).
  15. Urkevych, V. Yu. and Shulha, M. V. (2013), *Aktualni problemy pravovoho zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy* [Aktualni problemy pravovoho zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy], Kharkiv, Ukraine.
  16. Hryhorieva, Kh. A., (2019), *Derzhavna pidtrymka silskoho hospodarstva Ukrainy : problemy pravovoho zabezpechennia* [State support of agriculture of Ukraine : problems of legal support], Helvetyka, Kherson, Ukraine.
  17. “On approval of the Procedure of using the funds provided in the state budget for support of livestock, storage and processing of agricultural products, aquaculture (fisheries)” : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 7.02.2018 № 107, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/107-2018-n> (accessed 07.10.2019).
  18. “On the allocation of funds provided in the state budget under the program 2801540 “State support for animal husbandry, storage and processing of agricultural products, aquaculture (fisheries)” for 2019” : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 27.03.2019 № 196-p, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2019-r> (accessed : 07.10.2019).
  19. On the Comprehensive Program for the Development of the Agroindustrial Complex of Volyn Region for 2016–2021 : Decision of the Volyn Regional Council of 10.03.2016 No. 3/23, available at : <http://agrovoly.gov.ua/article/kompleksna-programama-rozvytku-agropromyslovogo-kompleksu-volynskoyi-oblasti-na-2016-2021-roky> (accessed : 07.10.2019).
  20. “About the Program of development of the agro-industrial complex of the Zhytomyr region for 2016-2020” : decision of the Zhytomyr regional council №. 938 of 07.03.2018, available at : <https://zt.gov.ua/index.php/ofitsijni-dokumenti/normative-documents/rishennya-oblasnoji-radi/11638-№-938-about-program-development-agro-industrial-complex-zhytomyr-oblast-on-2016-2020-years.html> (accessed : 07.10.2019).
  21. “On the Comprehensive Program for the Development of Agroindustrial Complex and Rural Territories of the Ivano-Frankivsk Region for 2016–2020” : Decision of the Ivano-Frankivsk Regional Council of October 16, 2015 №. 1830-39 / 2015, available at : http://www.if.gov.ua/files/uploads/COMPLETE%20PROGRAM_-fin.pdf (accessed : 07.10.2019).
  22. “Regional agro-industrial development programs”, Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, available at : <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/programi-rozvitku-apk/regionalni-programi-rozvitku-agropromislovogo-kompleksu> (accessed : 07.10.2019).
  23. “On the program of financial support for organic production in the Chernihiv region for 2015–2020” : decision of the Chernihiv regional council of 29.04.2015, available at : <https://chor.gov.ua/normative-dokumenti/rishennya/item/2803-pro-prohramufinansovoi-pidtrymky-orhanichnoho-vyrobnytstva-v-cher> (accessed 07.10.2019).